

Kun. P. Racevičius: „Visuomet pasuksiu ten, kur pušynai ošia, kur širdys myli...“

Alma Būdvytienė

Žemaičių muziejaus „Alka“ skyriaus Žemaičių vyskupystės muziejaus vyr. muziejininkė

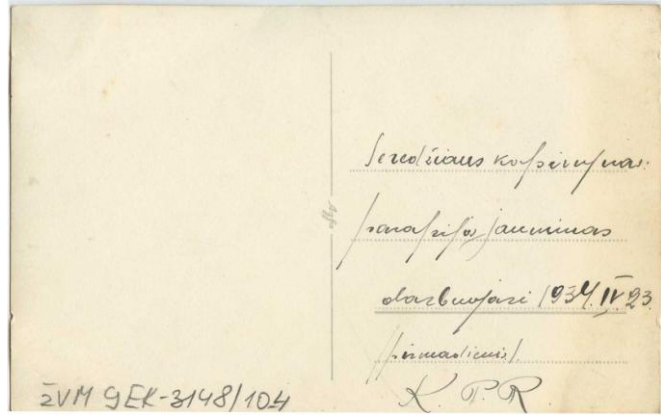

Kun. Paulius Racevičius (1908-1941). Fotografas J. Fišeris, Joniškis. ŽVM GEK-3148/1. www.limis.lt

„...kiekvienas džiaugsmas čia žemėje turi ašarą akyse, o kiekvienai ašarai yra džiaugsmo spindulys. Neiėškok džiaugsmo pasaulio vieškeliuos, šokių salėse, restoranuose, alkoholyje, nuodėmės purve, žiaurume ir garbės troškime. Tu ten jo nerasi. Ieškok džiaugsmo ten, kur jis randamas: tiesiame pareigos kelyje, plačiame krikščioniškojo gyvenimo vieškelyje, lengvame tikėjimo ore, saulėtoji meilės žalumoje, sveikoj rimto darbo atmosferoj. Ten tu jį rasi. Žmogaus gyvenime nėra tokio vargelio, kuris neturėtų džiaugsmo spindulį. Gyvenimo džiaugsmo atstovė yra šypsena, o skausmo-ašara...“

Šiaip žodžiais 1941 m. birželio 22 d. šv. Mišių metu Joniškio Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje į tikinčiuosius prabilo kunigas Paulius Racevičius. Jau buvo pasklidusi baisi žinia apie prasidėjusį karą. Kunigas su jam būdingu užsidegimu pasakė pamokslą, net nenujausdamas, kad jam gyventi likę tik penkios dienos... Pamokslo pabaigoje kapelionas dar prisipažino, kad tikintieji jam teikė jėgų ir ištvermės, saldino gyvenimą, jų meilė lengvino jam eiti pašaukimo pareigas ir paprašė kai kada maldoje jį prisiminti.

Žemaičių vyskupystės muziejus 2014 m. už Lietuvos kultūros tarybos skirtas projektines lėšas įsigijo albumą, sudarytą 1927 m. Kauno kunigų seminarijos klieriko Pauliaus Racevičiaus. Albume virš šimto portretinių jo kurso draugų ir kitų seminaristų fotografijų. Pavarčius *Elenchus omnium ecclesiarum* (Katalikų žinynas) matosi, kad 1928 m. Kauno kunigų seminarijos II kurse kartu su P. Racevičiumi mokėsi 44 seminaristai, o 1930 m. IV kurse net 58 seminaristai. Albume esančių fotografijų dedikacijos „*mielas drauge...*“, „*tikram žemaičiui...*“, „*gerajam draugui*“ ir panašios rodo, kad klierikas Paulius seminaristų tarpe buvo gerbiamas ir mylimas. Regis klieriko Pauliaus buvo pilna visur: ir seminarijos ceremoniarijus, ir choristas, ir pagalbininkas sunkiau besimokančiam, ir religinių organizacijų narys. Aktyviai dalyvavo gimtosios Laukuvos parapijos pavasarininkų draugijos veikloje, ypač daug dirbo su ateitininkais. Albume yra fotografijų, kuriose užfiksuotos kapeliono ekskursijos su Šėtos, Seredžiaus, Belvederio, Joniškio mokiniais po Lietuvą, įvairios talkos; taip pat mokslų baigimo proga (*fotografijos publikuojamos www.limis.lt*).

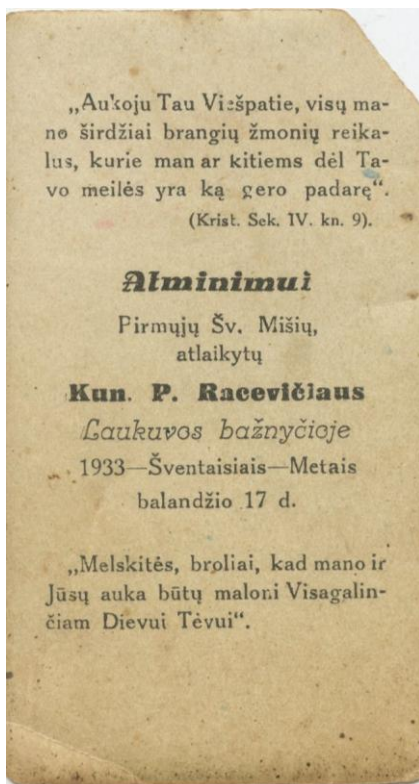
Fotografas nežinomas, 1934 m. ŽVM GEK03148/104. www.limis.lt

Trumpai apibūdinti Jonišchio gimnazijos kapelioną kunigą Paulių Racevičių, jo asmenybę ir visą veiklą bei aplinkybes, kuriomis žuvo kunigas ir Jonišchio bažnyčios patarnautojas Vladas Kaselis yra neįmanoma. Buvę Jonišchio gimnazijos auklėtiniai, daugiau ar mažiau susidūrę su kapelionu, visi kaip vienas pabrėžia nuoširdų jo bendravimo būdą, skleidusį atvirumo ir paprastumo dvasią. Jo veiklumas, pasiaukojimas, darbštumas ir ganytojiška veikla buvo nepaprastai glaudžiai susijusi su gimnazistais, ateitininkų bei religinio lavinimo būrelio nariais. Buvę gimnazistai, o ir nuotraukos iš albumo byloja kun. Paulių buvus nedidelio ūgio, simpatiška, judrų, guvų, linksma, vis besišypsanti, komunikabilų ir be galo paprastą. „*Išoriškai jis buvo visai nekunigiškas, jokio atsainumo ar pasipūtimo*“. Senose fotografijose turi atidžiai peržvelgti veidus, kad tarp gimnazistų atrastum kapelioną - šviesiu, giedru veidu, spinduliuojančiu vidinę ramybę ir jautrumą. Jis mokėjo išklausyti, mokėjo paguosti, mylėjo visus žmones, todėl ir jį visi mylėjo. Jis gerbė kiekvieną žmogų, Šio kunigo atminimas dar gyvas jo mokinių ir giminių tarpe.

Iš gausaus būrio - 11 užaugusių kun. Pauliaus brolių ir seserų gyva yra tik sesuo Aniceta Liutkevičienė, gyvenanti Rietave. Ji prisiminė, kaip be galo jautrus, visus mylintis, judrus, itin žingeidus, mėgęs krėsti įvairiausias nepiktybiškas išdaigas vaikas, mokėsis gimnazijoje Rietave, baigęs Kražių „Žiburio“ gimnaziją, atėjo pas mamą ir pasakė, kad nori būti kunigu. Katalikškoje šeimoje auginusi vaikus ir gal slapčia pasvajojusi apie sūnų kunigą, vis tik palingavusi galvą Mama tarė: „*Vaikeli, žinok, kad akmenį šuniui meta, o kunigui pataiko*“. Mažajai seseriai įstrigo brolio atsakymas: „*Mama, o kas yra neapkalbėtas*“. Pauliaus sprendimas tapti kunigu buvo netikėtas jį pažinojusiems laukuviškiams. Kaimynystėje gyvenusi daktarė su pašaipą, o gal pavydu, šnekėjo: „*Jeigu Racevičiukas taps kunigu, mano sūnus bus žydų rabinas*“. Ir 1933 m. balandžio 17 d. gavusi kvietimą į Laukuvos bažnyčioje švenčiamas pirmąsias kun. Pauliaus Racevičiaus šv. Mišias, kaimynė ateiti neišdrįso. Kunigo sūnėnas Linas Racevičius, gyvenantis Laukuvoje, prisiminė tėvus pasakojus, kad Poviliukas su visais gražiai sutaręs, pagelbėdavęs visada ir visame kame. Buvo žemaitiškai užsispyręs, atkakliai siekė aukštojo mokslo: 1929 m. baigė Kauno Metropolijos kunigų seminariją ir tais pačiais metais įstojo į VDU Teologijos-Filosofijos fak. Teologijos skyrių ir baigė 1935 06 14. Dar būdamas studentas 1933 m. iššventinamas į kunigus ir skiriamas vikaru į Seredžių, kur dirbo iki 1936 m. Po to buvo paskirtas Šėtos vikaru ir vidurinės mokyklos (valstybinės progimnazijos) kapelionu. 1938 m. kovo mėn. buvo perkeltas į Joniškį. Gimnazijoje dėstė tikyba. Laiške seserims brolis Vacys rašė: Paulius buvo tas „*kurs mums tik gero norėjo ir visiems padėjo..., kuris aukojosi, kad mes iš skurdo ir nežinios išeitumėm pasaulio vieškeliuosna. Jis man antras tėvas, kuris manimi daugiausia rūpinosi, kad nepametęs kelio ir nesugriovęs sveikatos išeičiau į žmones*“.

A. Liutkevičienė pasakojo, kad gausi šeima gyveno labai draugiškai, nors ir kukliai. Tėvas Vincas Racevičius buvo vedęs Emiliją Vėlavičiūtę (Vėliūtę) iš Treigių k. Laukuvos valsčiaus, du kartus buvo išvykęs uždarbiauti į Ameriką, turėjo nusipirkęs žemės prie Laukuvos, pastatė namelius gausiai šeimynai. Be to Varniuose prie Šv. Aleksandro bažnyčios turėjo namą su sodu bei apie 1 ha žemės, viską 30 metų išnuomojo

už 3000 litų (kam A. Liutkevičienė neatsiminė), nes iš gaunamų ūkio pajamų buvo sunku visus išlaikyti ir išmokslinti. Tad pradėjęs dirbti, Paulius šelpė jaunesnius brolius ir seseris kuo galėdamas. Įdomu, kad šeimoje buvo net trys dvynukų poros: Paulius ir Petras, Jonas ir Onutė (mirė netrukus po gimimo), Aniceta ir Bronislovas (tapęs kunigu (1920-2003)). Dėl dviejų brolių kunigų mokytojai Anicetai Liutkevičienei (mokytojavo 1946-1993) teko ne kartą nukentėti, bet ją labai palaikė vyras Antanas, taip pat mokytojas. Kalbėjomės pas ją nameliuose, ramioje Žemaičių gatvėje Rietave, kur buvau pasodinta į kun. Pauliaus kėdę, kurią parsivežė iš klebonijos Joniškyje. Garbaus amžiaus, smulkutė, nedidelio ūgio, panaši į brolius, guvi, puikiai viską prisimenanti ir noriai bendraujanti p. Aniceta, pasakojo, kad net laiškus ir fotografijas bijojo laikyti, kad netektų paragauti karčios Sibiro duonos. Jų šeimai pasisekė išvengti tremties. Užklausus apie brolio Pauliaus mokslus ir šventimus, p. Aniceta pasakojo, kad nuvykti į šventimus Kaune jų šeima neturėjo galimybes. Nušvitusiu veidu pasakojo, kaip ruošėsi Primicijoms Laukuvoje 1933 m. balandžio 17 d. „*Buvo numatyta kun. Paulių į bažnyčią lydėti iš namų. Tačiau blogas oras neleido: lijundra, sniegas, lietus ir baisus vėjas. Bažnyčioje daug žmonių. Labai tylu. Pasigirsta švelnus Primicijanto tenoro balsas Veni Creator Spiritus...Himno žodžius aidas lyg matomus ir girdimus nešė aukštais bažnyčios skliautais, o choras toliau tęsė pradėtą himną. Žmonės bažnyčioje suklupo, vieni šluostėsi ašaras, verkė, kiti net balsu raudojo. Šv. Mišių metu buvo miela, džiugu ir graudu, juk pirmas gausios šeimos narys palieka namus, su kuriuo buvo gera gyventi...*“

Primicijų paveikslėlio reversas. Šventimai Kaune, 1933 m. A. Liutkevičienės archyvas

Prisiminimais apie dėdę kunigą straipsnyje „Žmonių meilės kunigas“ („XXI amžius“, 2006 m. birželio 30 d.) pasidalijusi dukterėčia Albina Racevičiūtė-Gadeikienė jį apibūdina buvus „*dvasios, grožio, užburiančio žodžio, jaunystės, energijos ir žmonių meilės kunigu*“.

Buvęs Telšių kunigų seminarijos konfesarijus, dvasinis patarėjas ir ilgametis Klaipėdos parapijų klebonas monsinjoras Jonas Gedvila (1922-2013), kuris 1941 m. baigė Jonišio gimnaziją, su didžia pagarba prisiminė savo kapelioną Paulių Racevičių: *kapelioną labai mylėjo jaunimas: jis noriai dirbo su ateitininkais, turėjo gražų balsą.*

2013 m. Povilo Mataičio išleistoje knygoje „Mes norėjome gyventi laisvoje Lietuvoje“ randami daugelio kapeliono mokinių atsiminimai, fotografijos iš asmeninių archyvų ir net kapeliono sakytas paskutinis pamokslas 1941 m. birželio 22 d., kurį perdavė buvusi kapeliono auklėtinė Elena Tamulytė. Skaitytojų dėmesiui keletas buvusių kapeliono P. Racevičiaus auklėtinių atsiminimų ir fotografijų.

„Moksleivių ateitininkų organizacija ir jos veikla gimnazijose buvo uždrausta, bet veikė slaptai gimnazijos kapelionų vadovaujama. Daugelis gimnazijos vadovų nekreipė į tai dėmesio, nes ateitininkai moksleiviai buvo drasumingi, gerai mokėsi, dalyvaudavo religinių būrelių veikloje. Bet buvo vadovų, kurie neturėdami kvalifikacijos ir norėdami pasižymėti pernelyg geru vadovavimu, ėmėsi griežtų priemonių. Taip buvo Šėtoje ir Joniškyje. 1937 m. vasarą Tytuvėnuose buvo organizuota ateitininkų mergaičių stovykla. Joje dalyvavo Šiaurės Lietuvos, Žemaitijos ir Aukštaitijos gimnazijų mergaitės. Iš Jonišchio gimnazijos-keturios“. Sužinosius tuometinei gimnazijos vadovybei visos moksleivės buvo nubaustos, o viena net pašalinta. (pašalinta gimnazijos penktokė Emilija Kazlauskaitė-Tarvidienė, fotografijoje šalia kapeliono iš kairės,)

Juozapata Laurinaitytė-Gedvilienė (stovi antra iš dešinės). Fotografas J. Fišeris, Joniškis 1939 m. ŽVM GEK-3148/128. www.limis.lt

„Su kunigu kapelionu teko bendrauti kaip ateitininkui tada, kai dar mokiausi gimnazijoje. Tuo metu ateitininkai nepaprastai suaktyvėjo, nes kunigas Racevičius buvo labai veiklus, populiarius vadovas. Visur jo buvo pilna, o moksleiviai nepaprastai jį mėgo. Kunigas P. Racevičius buvo vienas pačių populiariausių kapelionų, kuriuos man buvo lemta sutikti. Apie kunigą Povilą Racevičių ir šiandien nešiojuosi pačius šviesiausius atsiminimus.“ (Jonas Algirdas Antanaitis, 2006-05-20 Vilnius, joniškėčių draugijos „Sidabra“ popietė. Užrašė P. Mataitis)

Greičiausiai įtakotas kapeliono auklėjimo ir įkvėptas jo pamokslų Jonišchio jaunimas bei gimnazistai pirmąją sovietinę okupaciją pasitiko susitelkę ir tautiškai susipratę: po pamaldų gimnazistai iš bažnyčios vieninga kolona, garsiai traukdami „Lietuva brangi“ pajudėjo miesto aikšte. Tai buvo didžiulis akibrokštas naujai tarybinei tvarkai ir uoliems tarybiniais aktyvistams. Pirmosios sovietinės okupacijos metu kapelionas nenutraukė ryšių su jaunimu, todėl naujos tvarkos skleidėjų buvo ypač nekenčiamas, jų manymu ideologiškai labai pavojingas.

Pirmieji sovietų tankai Joniškio gatvėse. 1940-06-17. Fotografas než. Iš A. Liutkevičienės asmeninio archyvo.

„*Visuomet pasuksiu ten, kur pušynai ošia, kur širdys myli...*“ Taip atsisveikindamas paskutinį kartą kalbėjo kun. Paulius Racevičius savo seserims Bronislavai ir Anicetai, aplankęs jas Švenčionėliuose, neužilgo iki prasidedant II Pasauliniam karui. Ten tuo metu geležinkelio stoties bufete dirbusi Aniceta Racevičiūtė Liutkevičienė prisimena į rytus iš Švenčionėlių išsiųstus 90 - 120 ešalonų su tautiečiais...

Likus penkioms dienoms iki žūties 1941 m. birželio 22 d. Krikšto sakramentą suteikė šešetui mažųjų joniškėčių. Uoliai atlikęs pareigas, frontui artėjant prie Joniškio ir už klebonijos lango sprogdus artilerijos sviediniui, kunigas P. Racevičius ir patarnautojas V. Kaselis pasitraukė į kaimą pas ūkininką Laurinaitį, gyvenusį netoli vieškelio Kriukų link. Pas šį ūkininką dažnai rinkdavosi ateitininkai, tad mielai buvo priglaustas. Po keleto dienų, frontui nuslinkus į rytus, nutarė grįžti. „...*gal susirinksiu nuotraukas, nuo pražūties išgelbėsiu pačias vertingiausias knygas*“ – taip kalbėjo kapelionas savo auklėtinei Juozapatai Laurinaitytei-Gedvilienei. Į Joniškį išsiskubino kartu su V. Kaseliu, kuris pergyveno dėl paliktų mažamečių dukrų. Netrukus sutiko paskutinį NKVD sunkvežimį, jame sėdėjo ir traukiančius per laukus kunigą ir patarnautoją atpažino ir įskundė asmuo, kuriam kapelionas ne kartą pagelbėjo skolindamas pinigus... Buvo įsodinti į mašiną, nesijautė nusikaltę, tad nesipriešino. A. Liutkevičienė prisiminė, kad vėliau broliui Bronislovui Joniškyje pakalbinus įtariamąjį skundiką, šis, iš pradžių laikęsis labai iššaukiančiai ir įžūliai, prabilus apie įskustą ir nužudytą kun. Paulių Racevičių, labai išsigando ir pabėgo. Žvyrduobėse netoli Kriukų kaimiečiai neužilgo rado nušautus du vyrus, neatpažino, tad palaidojo, kaip nežinomus. Vėliau išsiaškinus, kad tai kapeliono ir bažnyčios patarnautojo palaikai, po poros mėnesių buvo perlaidoti Joniškio bažnyčios šventoriuje. Kas galėjo būti jų egzekucijos liudytojais sunku ir įsivaizduoti, bet joniškėčiai kalbėjo ir apie tai... Ir šiandien sunku suvokti, kodėl nužudytas kapelionas buvo rastas apvilktas pasaulietiniais rūbais, o V. Kaselis su sutana – žudikų patyčios, ar už to slėpė kokie kiti sumetimai.

Kun. Pauliaus Racevičiaus laidotuvės. Nužudytųjų palaikai perlaidojimo dieną. Prie kapo Jonišio bažnyčios šventoriuje. Fotografas nežinomas, 1941 m. Fotografijos iš Lino Racevičiaus ir Anicetos Liutkevičienės asmeninių archyvų.

Matyt kun. Paulius nujautė pavojų, nes su draugu kun. Juozapu Armonu susitarė, *kad „jeigu aš žūsiu, tu man pamokslą pasakysi, o jei tu – aš tau pasakysiu“*. Sesuo Aniceta, dar net nežinodama apie mylimo brolio žūtį, sapnavo sapną, kuriame matė nužudytus du jaunos vyrus. Tik sapne brolio veidą dengė balta skarelė... Vėliau, pamačiusi karstuose gulinčių kankinių nuotrauką, prisiminė ir savo sapną. Apie brolio žūtį laišku 1941-07-28 sesėms pranešė brolis Vacys. *„Šiuo laišku turiu patvirtinti naujieną-žinią, girdėtą ar matytą laikraščiuose, žinią, kuri mūsų gausią šeimynėlę sukrečia iš pačių širdies gelmių, nes netekome nario, kuris tvirtybės ir moralinio pajėgumo simbolis. Mūsų Paulius jau prieš mėnesį (VI. 27) paskutinį kartą pasakė tekančiai saulei „sudie“, tą dieną paskutinį kartą kvėpavo parako persunktą orą ir paskutinį karą grožėjosi pasaulio žmonėmis, kuriuos taip mylėjo. Kraujo keršto persunkta bolševikų širdis nepraėjo pro Paulių ir jų švininės kuliplos užmigdė jį amžinai“*.

Mokytojos Anicetos skruostu nuriedėjusi išdavikė ašara ir drebantis balsas, išdavė didžiulį skausmą, kuris nenumalšo per tuos 75 metus, kai pasiekė žinia apie brolio žūtį. „Broli, kunige Pauliau, mes visada su Tavimi, kol užges paskutinis mūsų gausios šeimos narys. Melsime, kad Dangiškasis Teisėjas priimtų mūsų maldas, laimintų Tėvynę ir visas tautas“.

Jubiliejiniais 2000 m. gegužės 7 d. Romoje popiežius Jonas Paulius II vadovavo ekumeninėms pamaldoms, kuriomis paminėtas XX a. tikėjimo liudytojų atminimas. Pamaldomis siekta pagerbti visus įvairių konfesijų XX a. tikėjimo kankinius, neapsiribojant sąrašuose išvardintais asmenimis. Į Bažnyčios martirologą (kankinių sąrašą) buvo įrašyta 114 tikėjimo liudytojų iš Lietuvos, gyvybės kaina paliudijusių ištikimybę Evangelijai. Sąrašė įrašyta ir Jonišio gimnazijos kapeliono kunigo Pauliaus Racevičiaus pavardė. 2006 m. joniškėčių draugijos „Sidabra“ nariai raštu kreipėsi į Šiaulių vyskupą E. Bartulį su prašymu įtraukti kun. P. Racevičių į XX a. Lietuvos kankinių sąrašą ir vylėsi, kad jų pastangos padės užvesti jo beatifikacijos bylą.

Birželio 27 d. sukanka 75 m., kai jauną, energingą, ypatingai visų mylimą ir gerbiamą kunigą pakirto okupanto paleistos kulkos. Tai buvo asmenybė, kuriai atsiskleisti sukliudė raudonasis teroras. Labai svarbu išlaikyti gyvą atminimą apie Žemaitijos žemės sūnų, kilusį iš Laukuvos parapijos, Dievo tarnystei šeimos atiduotą pirmgimį, apie jo atsidavimą Dievui, Bažnyčiai, Tautai, žmonėms ir ypač jaunimui, į kurių gyvenimus įpylė šildantį savo šviesos lašą, pasėjo savo besąlygiškos meilės grūdą Dievui ir Tėvynei. Jo prasmingas gyvenimo kelias, gyvybė, paaukota už Idealus yra geras ir įkvepiantis pavyzdys visai Lietuvai, jos jaunimui.

„...Kiekvienas žmogus siekia idealų. Nepamirškite, kad idealų istorijoje tėra tik du, kurie patvariausi ir seniausi: Religijos ir Tautybės. Religijos idealas yra Bažnyčios ugdomas, tautybės idealą reikia kultivuoti patriotizmu. Religijos žibintas yra Evangelija, Tautybės - mūsų trispalvė Vėliava. Laikydami ištikimai Evangeliją vienoj rankoj, o savo tautos Vėliavą kitoj, keliaukime gyvenimo taku... (Ištrauka iš kun. P. Racevičiaus pamokslo. 1941-06-22)